

ACC. N:R. M. 7343 : 1-5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Blekinge

Härad: Bräkne

Socken: Asarum

Uppteckningsår: 1941

Uppklipp
Upptecknat av: De blivdas tidskrift

Adress: hft. 4, 1941.

Berättat av:

Född år i

Skildring av ett besök hos bygdemedde-
laren August Holmberg, Prängsta

Skriv endast på denna sida!

Nr. 7343 : 1.

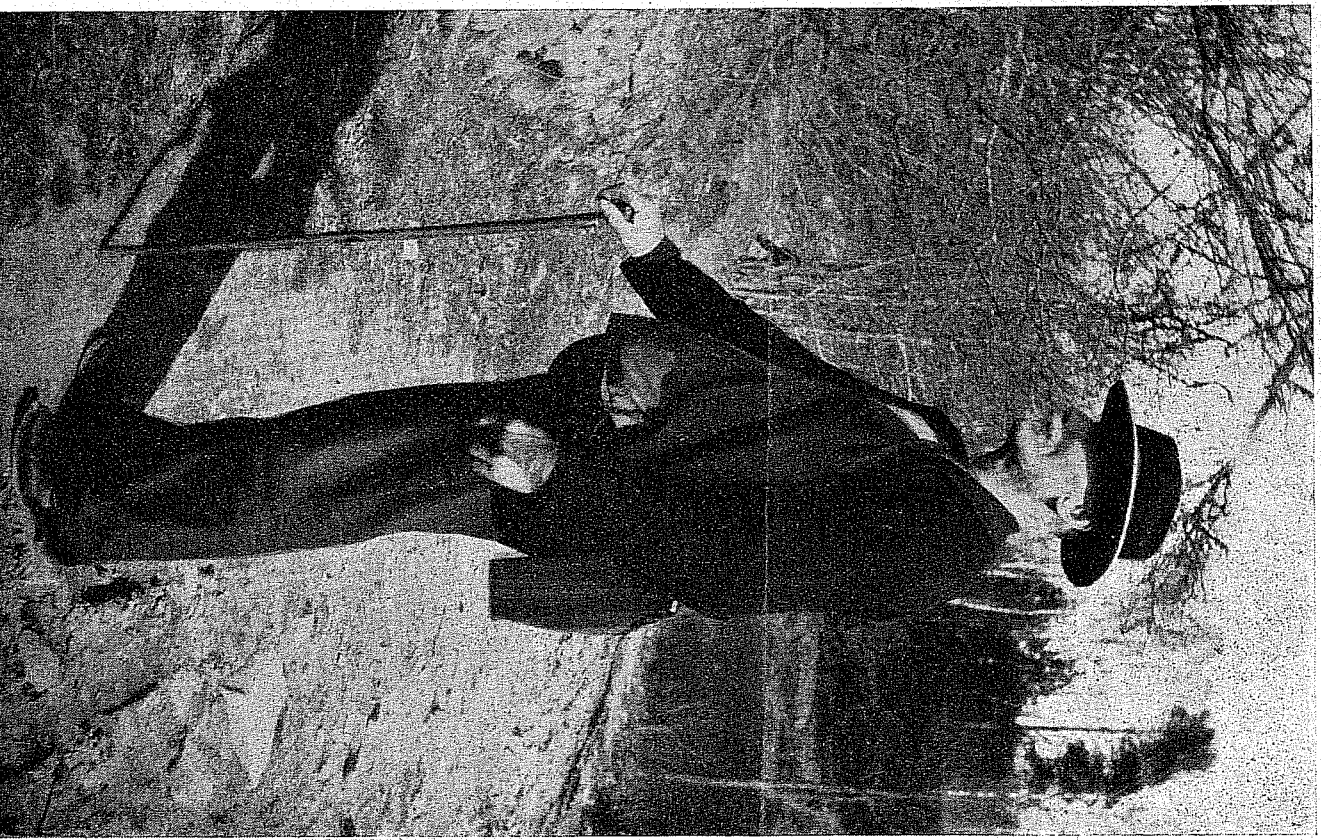
LUNDS UNIVERSITETETS
FOLKMINNESARKIV

FILOSOFEN

på Pepparbacken

*Märkesmannen och folkli-
vs-
skildraren August Holmberg i
Svängsta berättar i en intervju
för De Blindas Tidskrift om
påskeder förr i världen och om
blåkullakringar och allsköns
annat gammalt skrock, som haft
fäste i folket.*

Om blåkullakringar och allsköns annat gammalt skrock, som hör påskan till, kan han berättat, den gamle filosofen på Pepparbacken i Svängsta.

På mina vägar utåt Blekingebygderna kom jag en dag till hans tuscolum. En förstulen solstråle lyste över de vårblöta vägnarna, och den för sina laxar berömda Mörrumsån bar ett brett krås av skör is. Det var inte svårt att finna vägen till August Holmberg på Pepparbacken, även om stället ligger vid sidan av allfarvägen, för varje liten pojkbysing kan stå till tjänst som ciceron. Inbäddad i en skog av allehanda träd med ekorrbon och fågelholkar fästa i kronor och stammar, ligger den röda stugan, som om sommaren har ett litet tycke av fågelnäste, den också, där den gömmer sig för yttervärldens blickar dold av grönska och växtlighet, som klättrar ända upp till takåsen.

Det är verkligen en boning för en gammal naturfilosof. På ett

Den gamle naturfilosofen och folkliesskildraren August Holmberg.

träffande sätt har han karakteriserats av mannen bakom Radiotjänsts stora Blekingereportage, redaktör Lars Madsén, som vid ett tillfälle skrev om gamle Holmberg: »Bedömer man honom som vetenskapsman, bör man komma ihåg, att han är en samlare och oersättlig sådan. Bedömer man honom som samlare, bör man komma ihåg, att han är en diktare med skapande fantasi, som gläds över färg och liv. Bedömer man honom som diktare, bör man komma ihåg, i vilken intensiv grad han är människa. Allt detta som en allmogemans villkor medgiver honom att vara det.»

Fru Hanna Holmberg i den gamla, vackra, ärrda Blekingedräkt, som hon bär vid högtidliga tillfällen.

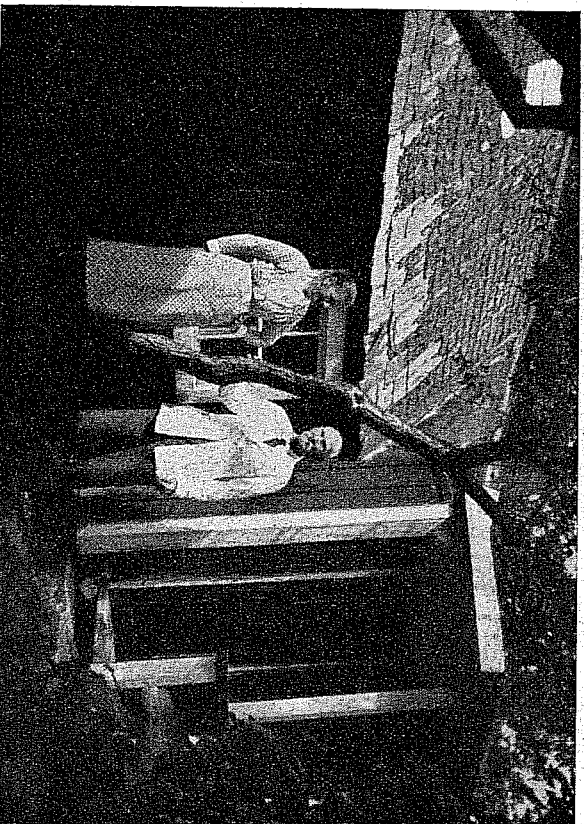
»Jag var ute i marken när radioherrarna kom, så då var nött och jämt jag hann få på mig en ren skjorta och skura mig i ansiktet, innan jag skulle fram och låta minnen gå», säger August Holmberg skämtsamt som ett aproå till radioevenemanget, August Holmberg kan vara tal-

för, när det gäller. Men när han säger någonting är det ofta djupsinniga och kloka tankar bakom orden, blottande en livsfilosof, som levat i nära umgänge med naturen och lärt sig att finna en visning bakom tingen.

Det är många lärda män och unga studenter och andra med för den delen, som suttit i timal i gamle Holmbergs studerkammarer och hört honom tala om tid som gått. Det blir en pratstund, som inte vill sluta i brådrapet, och det beror lika mycket på den som lyssnar, ty gamle Holmberg har mycket att berätta, och han gör det medryckande och med osvikligt humör.

Till yrket var August Holmberg på sin tid byggnästare. Hans yrkesskicklighet togs i anspråk på många håll i södra Sverige. F. ö. var han bland annat med om att bygga upp Sundsvall efter den stora branden 1888, och en tid arbetade han vid banbygget Luleå—Gällivare.

»Jag har ägnat mig åt livet med full energi», bekänner han. Och vetgirig och livshungrig har han varit i all sin dag, ett hästminne har han, och han vet mer om sin bygd än de flesta. Intet under att hembygdsforskningen i honom funnit en värdefull medarbetare. Ark efter ark, präntade med hans fina och prydliga handstil, har han tid efter annan sänt till Nordiska museets avdelning för etnologisk forskning och till Lunds universitets folkminnesarkiv. Hans anteckningar röra snart sagt allt av blekingskt folkliv under hans 80-åriga levnad, och detta källmaterial är en

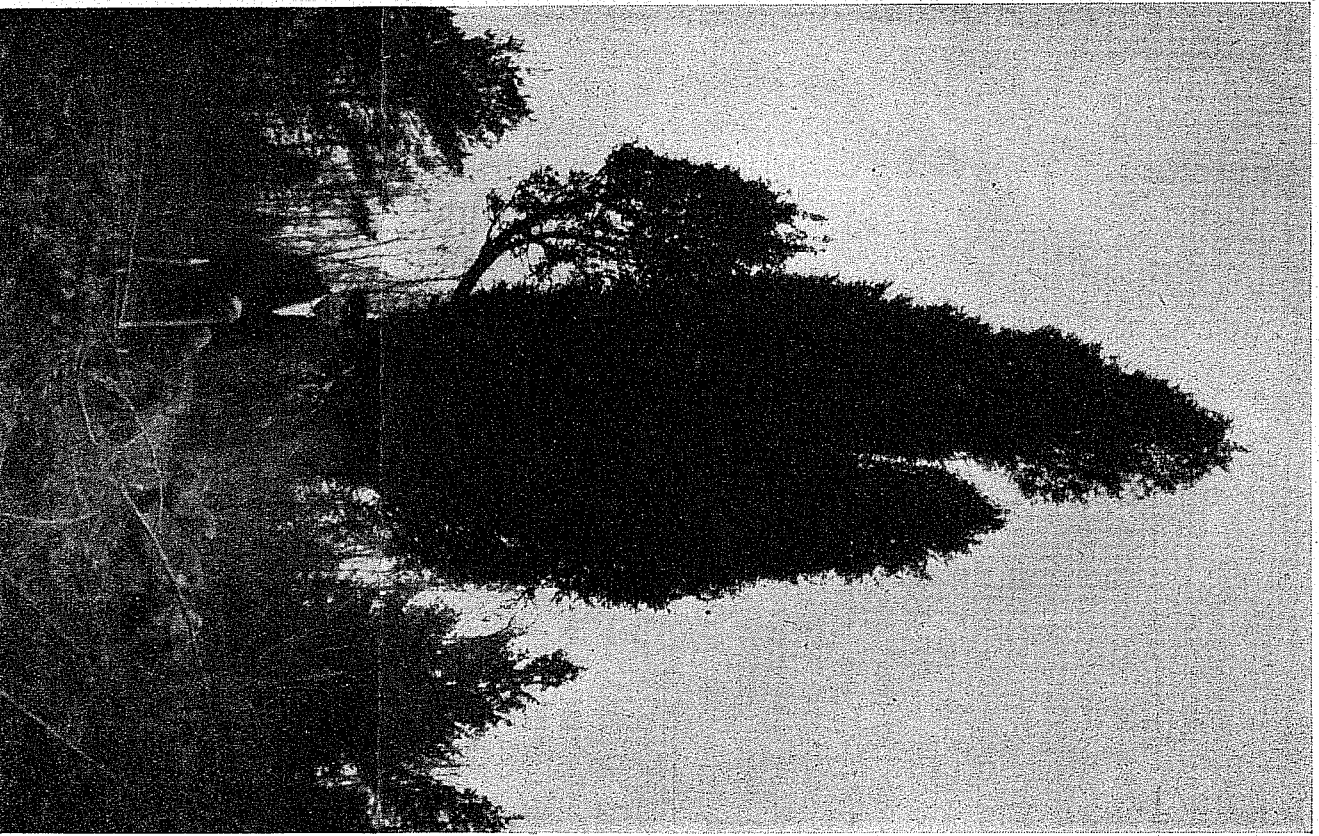

Gamle August Holmberg och hans fru utanför en av de små röda stugor, som han byggt åt sig på Pepparbacken.

omistig tillgång för studiet av levnadsförhållanden och livsformer i den västblekingska bygden under svunnen tid. Ett synligt bevis på det värde vetenskapen tillmäter August Holmbergs insatser till den svenska folklivsskildringens fromma är Haze-lusmedaljen i brons, som Nordiska museet tilldelade honom 1933. Och på hans 80-årsdagen den 27 juli förra året uppvaktades han av Blekinge Musei- och Hembygdsförbund med en adress, tillägnad »Naturens och hembygdens son och vän, upp-täckare och vårdare.»

På sistone har åldern tagit ut sin rätt. Gamle Holmberg, som för bara ett halvår sedan tråget satt vid sitt arbetsbord, för nu inte längre pennan så lätt över papperet. »Men om också skalet ä skropligt», säger han, »så ä då inget fel på den inre mänskan». Glad och munter har han alltid varit, och det är en egenskap, som inte gått över med åren. Och medan han tar en liten vilostund på soffan, sjunger han muntra rallarvisor och de hjärt-skärande visorna om Axel och Hilda och Majenthalens ros, på minst femton verser. Så stoppar han pipan, tuggar på den ett tag, medan han funderar, och så börjar han dra en och annan paschasa och berätta om gammalt påskkrock, medan skymningen faller utanför rutan, och fru Hanna blåser liv i kaffeve-den ute i köksspisen.

Under den tysta veckan, dym-melveckan, fick ingen, som ägde ko, lämna ut mjölk till någon, som var krokig eller enögd eller på annat sätt »felaktig», och in-te till tattare heller för den de-len, för då kunde det hända, att de med sina »mjölkaharar» för-störde både mjölken och smöret för en. »Mjölkaharen» bestod av

En vilopaus i vildmarken. August Holmberg i hägnat av en sin meter hög enebuske.

två stickor, 7—8 tum långa, som skulle brännas i båda ändar och bindas ihop i snett kryss med en bit av en lyktehinna, som i sin tur virades med svart tråd. Så lästes det långa besvärjelseform-ler över »haren», som sedan kas-tades bland kreaturen. Minskade mjölken — och det kunde den ju göra av många anledningar — trodde man blint att det var i

»mjölkaharens» skull. Nej, kom det någon misshaglig eller miss-tänkt individ inom dörren, var det bäst kasta eldcol och lite vatten efter honom och spotta tre gånger. På dymmelonsda-gens kväll åkte så blåkullakä-ringarna åstad, och på skärtors-dagsmorgonen kommo de tilba-ka. Då gällde det att vara uppe i hanegället och skjuta efter

dem. Bössan skulle vara laddad med en extra tillsats av arsenik eller »ärvasilver», som man kretat av någon ärvd silverknapp eller dylikt.

»Min far var avgjord fiende te allt sånt där skrämt», säger gamle Holmberg. »och vi småpojkar var inte heller måna om att tro på sån bråte, men nog skulle vi va med ute med bössan och skjuta efter blåkullakäringarna. Det behövdes bara att det hördes ett prassel i trädtopparna, så trodde folk, att det var en käring, som flög förbi på kvassasketfet, även om man inte kunde se na. Och så sköt man.»

Den här paschasan berättas om en gubbe, som var gift med en blåkullakäring. På kvällen när hon satte sig på sitt kvassasketfet, hörde han henne mumla: Opp och ut ända till dager. Gubben skulle säga efter men sade istället: Opp och ner ända till dager. Och han åkte upp och ner i skorstenen ända tills det blev morgon, men då var han så »uppsleten», att han fick ligga många veckor och ta igen sig.

Så var det en skräddare, som var mycket nyfiken och hade gett sig i backen på att följa efter gumman sin för att se vad de hade för sig på blåkullanatten. Han klädde sig i kjol och för efter på en ungsraka. Det var ett väldigt leverne han fick bevittna. Käringarna klöste och rev varandra i synamentet efter supen, som bestod av pad-dor och ormar, och så sa de: Söndrigt i dag, helt i morgon. Men skräddaren var en filur och

sade: Helt i dag, söndrigt i morgon. Och nästa dag var det lätt att konstatera, vilka kvinfolk i byn, som varit ute på blåkullafärd. Ja, så berättas det. De, som uppekades som blåkullakäringar, hade naturligtvis dåligt anseende i byn, men å andra sidan vågade man inte stöta sig med dem av rädsla för deras förmenta trollkunnighet. Man gjorde naturligtvis klokt i att vidtaga försiktighetsmätt emot dem. Så brukade man t. ex. väl stänga om ladugården och enisröka för att med röklakten skrämma bort käringarna, om de möjligen efter sin vådliga färd skulle råka slå ned på gödselstacken. Då kunde det nämligen hända, att de påtade ner en pinne i stacken, låtsades mjölka, läste en ramsa och trollade mjölken från korna.

Långfredagen skulle man piska varandra med påskriset. Far och mor, pigor och drängar och syskon sinsemellan, gävo varandra några rapp på skinnnet på morgonkulan. Den gamla seden, som väl ursprungligen haft en allvarlig innebörd, fick efter hand mera av muntroionens prägel och levde långt fram i tiden kvar i de blåkullingska bygderna. På påskattonen skulle man ha vit gröt och fåstek på bordet — bonden delade gärna med sig en bit åt torparen en sådan dag — och på påskdagsmorgonen åt man påskägg, så mycket man orkade och hade råd till. På den ritade månkanske porträtt av varandra — ju fullare »gubbarna» voro, ju roligare — och så skrev man ihop något munttrande inunder. Påskdagen gick man allmänt i kyrkan. Den svarta brudklänningen fick ofta livet ut tjäna som kyrk-stass. Påskakinglorna hörde också påskan till. De bakades av

siktenjöl — tidigare av kornmjöl — och voro mest lika stora som kringlorna, som brukas hänga som skylt utanför bagarbutikerna.

När våren kom och jordbruksarbetet började komma igång fanns det allehanda förhållningsregler, som borde iakttagas, för att man skulle få tur med djuren och grödan. Och gamle Holmberg känner åtskilligt också om dessa gamla bruk, men medan han sitter där och berättar glider samtalet självfallet från folktrons och fantasiens värld över i hans egen naturfilosofi, som han tillägnat sig under ett helt livs studium av naturens levande och underbara bilderbok.

»Jag kan känna igen en många på hennes fotspår och säga vem det ä, som gått fram i marken», säger gamle Holmberg, och nu är det den tränade skogsmannen, som talar, »och jag kan säga vad då ä för en fågel, som slår med vingen och om då ä en grävling eller en hare eller en räv eller annat djur, som jag ser spåren efter. Men lika säkert ä då också, att det finns mycket mellan himmel och jord som vi inte kan förklara. Naturen ä en vis läromästare. Den uppställer problem värda att akta på. Döden ä en förutsättning för kommande liv. Hur och på vad sätt själen återgår te sitt ursprung, vet vi inget om, men så mycket vet vi, att av egen kraft kan vi inte skaffa oss himmelriket. Mina mänskliga svagheter gör, att jag inte alltid förmår göra det goda, men vi ska försöka på bästa sätt fylla våra plikter både mot oss själva, vår nästa och samhället, inte vara missunn-samma mot varandra och småsint fördöma varandra. Våra kunskaper ä för små för att tränga te grunden av mysterier-

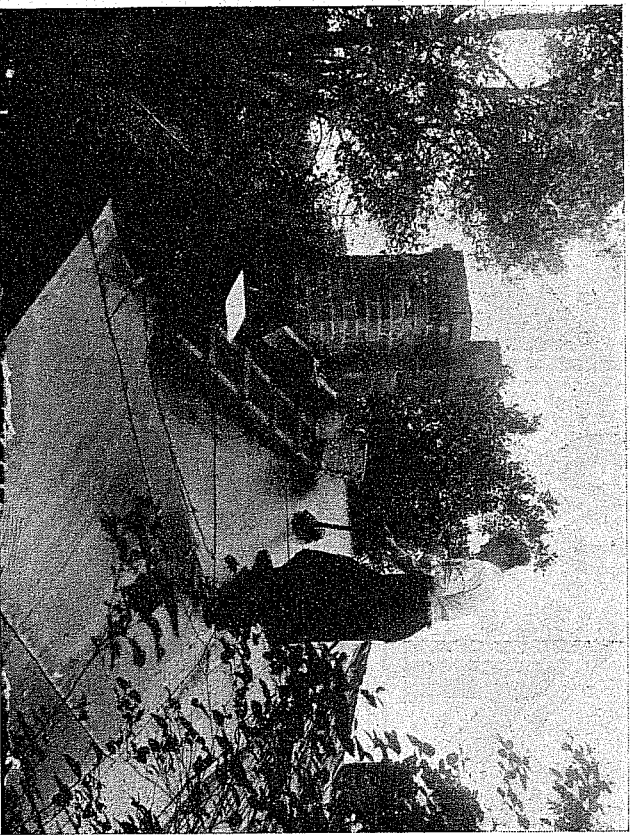
...dålig hy?

Den blir bättre om Ni använder
LANDÉNS lavendelinktur
Hos parfymhandlare landet runt
till 2, 4 och 8 kr. per flaska.

na. Vi ska inte spekulera allt för mycket utöver gränserna för vår förmåga. Hade Försynen ansett att vi borde veta något om då, som kommer efter det här jordelivet, hade han nog låtit oss veta då. Men nu heter då: Kassten all eder omsorg på Honom. Vi ha bara att ödmjukt böja oss för gudomsmajestätet.»

»Nej, du far, nu får du inte prata längre», säger fru Hanna, där hon står i dörren och bjuder in till kaffe och nybakade struvor. Det är födelsedagskaffe i dag, även om festföremålet är långt borta. En av husets döttrar fyller år i dag, och dagen har firats med flaggan i topp. Tre duktiga barn, som kommit väl fram i livet, ha fostrats i den lilla Blekingestugan. De två vackra döttrarna, som tidigt kommo ut i livet och sträckte färdan till både London och Paris, äro båda gifta i Köpenhamn. Den yngre av dem, fru doktor Rosenberg, är konsthärnina, och sänder ofta små dikter hem till fars och mors bennäpelsedagar, illustrerade, ibland med humoristiska teckningar, ibland kanske med utsökta små blomstermåningar som till gamle fars 80-årsdag i somras. Det var en hyllning, som alldeles särskilt glädde hans hjärta, ty den var ett tack till far för att han öppnat barnens ögon för naturens under och lärt dem att i minsta lilla ört vid vägens kant se något av en uppenbarelse från alltings Skapare. Den yngste i systerkonstskaran, sonen Ragnar, har farit vida omkring i världen och har nu en bra plats i Skövde. Det är en trio, som gjort far och mor heder.

»Den här bordduken», säger fru Holmberg och nyper i den bländvita kafeduken, »har jag själv sätt linet till. Jag betalade

Fru Hanna i färd med att tjära taket på stugan.

50 öre i arrende för jorden, och min mor vävde den. Den har legat på bordet varje jul i fyratvå jular.»

Fru Holmbergs mor var en skicklig väverska, och den bronsmedalj hon erhöll för sina vävnader vid Konst- och industriutställningen i Norrköping 1906 finnes bevarad bland släktklenoderna. Till dessa räknas också en gammal underbar Blekingedräkt, som fru Holmberg bär ibland vid högtidliga tillfällen. Till densamma hör en fyra meter vid kjortel, en 150-årig axelschal i lent silke, huvudduk av siden, grant kyrkförkläde o. s. v., icke att förglömma smyckena, alltifrån »låsälänkarna» till luktedosan av förgyllt silver.

Själv är fru Hanna väl förtäroren i handarbete, hon virkar de finaste spetsar till lakan och dukar och konstrika stjärnor till sängöverkast, som väl så småningom hanna hos någon av de kära barnen. Men hon är flink inte bara när det gäller hantera virknålen eller stickorna. Hon kan också, om det behövs, tapet-

sera rummen, rödfärga stugan, tjära taket och hugga ved. Den här långa, kalla vintern har hon huggit all ved till husets behov, och ute i backen ligga ungträd, som hon själv har fällt. Så fru Hanna är en sällsynt arbetsmyra, och därtill glad och humoristisk. Ibland när hon och gamle Holmberg suttit tysta i tinal, hon med virkningen ute i köket, han med sin skrivning inne i studerakammaren, kan det hända hon går in till honom och säger: »Det var ett fäsligt liv det är här i Holmbergs stuga.» Och då bryts tystnaden av ett muntet skriatt. Det goda humöret har alltid trivits under den lilla Blekingestugans låga tak.

Man skils från gamle August Holmberg och hans fru i kånsulan av att tiden sprungit fortare än den har lov till, men så är det också ovanligt äkta och ursprungliga människor man träffat på Pepparbacken i Svängsta.

Bonic